

вказівка законодавця («...влада або службове становище...»; «...особи юридичної особи приватного права...»; «особи, яка надає публічні послуги»). Якщо у «зловживаннях повноваженнями» належність діяння до певної сфери суспільних відносин, що входять до родового об'єкту Розділу XVII Особливої частини КК України є очевидною, то про належність «підкупу» у ст. 368, 369 КК України до сфери діяльності юридичних осіб публічного права свідчить опис суб'єктів кримінальних правопорушень.

Вказані принципи використані законодавцем у криміналізації суспільно небезпечних діянь у сфері службової діяльності та професійної діяльності свідчать про активне використання вітчизняним законодавцем термінології міжнародних актів в сфері протидії корупції та зарубіжного досвіду.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України від 05.09.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 05.05.2021).
2. Михайленко Д.Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія / Д.Г. Михайленко. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 582 с.

Ключові слова: принципи, принципи кримінального права, підкуп, зловживання, кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, двосторонні корупційні кримінальні правопорушення.

Ключевые слова: принципы, принципы уголовного права, подкуп, злоупотребление, уголовные правонарушения в сфере служебной и профессиональной деятельности, двусторонние коррупционные уголовные правонарушения.

Key words: principles, principles of criminal law, bribery, abuse, criminal offenses in the field of official and professional activities, bilateral corruption criminal offenses.

ГУРТОВЕНКО ОЛЕГ ЛЕОНТИЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

ЗОВНІШНІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАПОЗИЧЕННЯ

Запозичення (адапція) у сферах поведінки і світоглядів – це явище, яке полягає в розповсюдженні складової (адаптанта) одного компонента зазначених сфер (адаптодавця) на іншого компонента зазначених сфер (адаптоотримувача). Запропоноване значення слова «адаптант» є схожим із його звичним значенням – «той, хто проходить період адаптації». Відмінність же обумовлена нетотожністю явищ, які позначаються поняттями «запозичення» і «адаптація». Якщо вважати (класифікація компонентів світу є умовністю, яка існує в психіці людини), що адаптодавець і адаптоотримувач включаються до однієї

сфери, то запозичення є внутрішнім, а якщо вважати, що вони відносяться до сфер, які відрізняються або розрізняються, то запозичення є зовнішнім. В обох випадках співвідношення між адаптодавцем і адаптоотримувачем може позначатися будь-яким видом формально-логічного співвідношення понять за обсягом. При цьому адаптант може як не змінюватися (за виключенням змін, які не мають значення для цілей запозичення; це, як мінімум, полягає в тому, що адаптант переміщується в часі), так і змінюватися. При запозиченні адаптант в межах адаптоотримувача може змінюватися кількісно (наприклад, при узагальненні, коли адаптант починає реалізовуватись всюди в адаптоотримувачі, який включає адаптодавця, і конкретизації, коли адаптант починає реалізовуватись в адаптоотримувачі, який включається до адаптодавця) і (або) якісно. Викладене може мати місце, як мінімум, при реалізації аналогії, екстраполяції, пошуку необхідної і достатньої схожості і пристосуванні, зокрема, шляхом застосування засобу *mutatis mutandis* (розгляд співвідношення зазначених явищ не відноситься до завдань цієї роботи), тобто при реалізації різних видів мислення (як-от імплікації, появі однієї ідеї під враженням, викликаним іншою) і поведінки. Певна сфера життєдіяльності людини і суспільства в одних випадках може відігравати роль адаптодавця, а в інших – адаптоотримувача. Зрозуміло, що викладене розповсюджується і на кримінальне право, зокрема, в найширшому сенсі слова, тобто включаючи психологію, соціологію, культурологію, політологію кримінального права і т. ін. З позицій формальної логіки між виділеними зазначеним чином компонентами кримінального права може існувати, зокрема, перехрещення понять за обсягом. Так само, як із зазначених позицій воно існує, наприклад, між соціологією і кримінальним правом, що породжує, серед іншого, питання визначення в різних класифікаціях приналежності сфер досліджень і взагалі поведінки.

Кримінальне право необхідно використовувати як адаптодавця, наприклад, для розповсюдження: 1) уявлень про необхідність і достатність на всі сфери життєдіяльності людини і суспільства. Йдеться про значення вжитих термінів, в якому вони використовуються, наприклад, в тексті КК України (з урахуванням доктрини Ю. В. Бауліна і його послідовників), а не про їх значення в контексті імплікації. При цьому значення, в якому вони використовуються в зазначеному тексті, розповсюджується і на імплікацію; 2) вчення про склад кримінального правопорушення «технічно» на всі акти правомірної і неправомірної поведінки. Хоча остаточного доопрацювання, зокрема, узгодження зазначеного вчення не передбачається, воно вже давно є придатним для такого розповсюдження.

Щодо кримінального права адаптодавцями є, фактично можуть і з позицій обґрунтованості повинні бути найрізноманітніші первинно неюридичні види життєдіяльності людини (включаючи філософію і загальнонаукові підходи), інші галузі права. Ось ряд прикладів зовнішніх кримінально-правових запозичень: 1) концепція сингулярності кримінального права – стану кримінального права в широкому сенсі,

при якому антиправо як цінність (суб'єктивне право) поглинає (анігілює) право позитивне (В. О. Туляков); 2) концепція траєкторії норми кримінального права (Д. О. Балобанова); 3) концепція кримінально-правової партикології (О. Л. Гуртовенко). Тут постають такі питання: 1) співвідношення нового значення наведених адаптантів з їх попередніми. Латинське слово «singularis» має досить багато споріднених значень, як-от «одиничний», «незрівнянний», «особливий». Сингулярність кримінального права розкривається не тільки як незвичайна і незвична для концепції кримінального права у вузькому (позитивно-правовому) сенсі слова одиничність (яка постає для того чи іншого суб'єкта) через «зникнення» одного із компонентів при його нівелюванні іншим, а й як співіснування, зіставлення питомої ваги, інших зв'язків між відповідними компонентами кримінального права. Поняття сингулярності і раніше пов'язувалося не тільки із одиничністю, а й із неоднозначністю, відсутністю, «нерегулярностями», телеологічно розглядуваним співіснуванням. Зокрема, гравітаційна сингулярність пов'язана із неможливістю гладко продовжити геодезичну лінію, що входить в точку або підмножину в просторі-часі, поняття математичної сингулярності – із невизначеністю або «неправильною поведінкою» математичного об'єкта, поняття суттєво особливої точки (англ. essential singularity) – із відсутністю границі, поняття рухомої особливості, або рухомої особливої точки (англ. movable singularity) – із різними приватними рішеннями одного й того самого диференціального рівняння, поняття усувної особливої точки (англ. removable singularity) – із довізначенням математичної функції в точці невизначеності такої функції так, щоби результуюча функція в околі цієї точки була регулярною (три останніх поняття використовуються в комплексному аналізі), механічна і технологічна сингулярність – із невизначеністю, що знайшло певне відображення і в масовій культурі. Поняття траєкторії вже застосовувалося в психології, соціології, економіці для позначення трансформації у часі, наприклад стосовно зміни позитивно-правового закону (С. В. Болотіна, О. В. Шубна). Традиційне же (фізичне, побутове) значення поняття «траєкторія» пов'язане із трансформацією у просторі, тоді як для позначення трансформації у часі зазвичай використовуються поняття «історія», «динаміка». Водночас поняття траєкторії використовується для позначення трансформації як в просторі, так і у часі і в теорії ймовірностей при розгляді випадкового процесу (ймовірнісного, стохастичного процесу, випадкової функції). Як бачимо, спорідненість є наявною; 2) як відомо, представникам негуманітарних наук запозичення з негуманітарних наук до гуманітарних часто видається завжди необґрунтованими. При тому, що існують гіпотеза захищеності хронології у фізиці, недоведена і не спростована теорема про топологічну цензуру в загальній теорії відносності, гіпотеза космічної цензури в космології, в математиці використовуються терміни «хірургія» і «хірургічна операція». Це приклади широкого явища, яке можна називати тенденцією анімізації науки. Викладене засвідчує, що представники певної сфери життєдіяльності людини і суспільства не повинні чекати прикладу і «дозволу» з питань запозичень; 3) втім,

людство не здатне використовувати мову (принаймні, зараз), в якій будь-яке слово мало би будь-яке (довільне) ситуативне значення. Відтак постає питання межі запозичень не тільки в мові, а й в усій життєдіяльності людини і суспільства, що Ільф і Петров відобразили в реченні «Хвилі котилися через мол і падали вниз нестримним домкратом». Водночас їм належать слова «гумова думка», використані при описанні універсального гумового штампа. Ці слова вважаються літературним шедевром. Але навряд чи реакція критиків була би одноголосною, якщо би зазначені слова навіть у відповідному сатиричному контексті вперше з'явилися у шкільному творі.

Існують й інші кримінально-правові адаптанти. А має існувати ще більше. Як видається, для зовнішнього спостерігача зв'язок між кримінальним правом і турбулентністю вбачається хіба що в епізоді фільму про Джеймса Бонда – персонажа, пов'язаного з буттям офіційного і неофіційного кримінального права. Стюардеса подає Бонду коктейль зі словами «Збовтали в турбулентності», які є алюзією до коронної фрази агента і тому здатні дістати глибоке розуміння: за допомогою незрозумілого створено чітке. Але справа не обмежується масовою культурою. В доктрині розглядається користь імплементації в кримінальне право концепції турбулентності (Є. Л. Стрельцов). У фізиці поняття турбулентності має досить вузький характер. При цьому залишаються нез'ясованими її чинники і математична формалізація, дослідження чого вважається дуже складною задачею. Зазначене поняття проникло в психологію, соціологію, політологію, юриспруденцію. У фізиці, математиці, інших науках має місце диференціація та інтеграція при розгляді принципу невизначеності, турбулентності, наявності і відсутності рівноваги, теорії ймовірностей, теорії хаосу і т. ін. В соціології же феномени постають надбудовою, вони є ще складнішими і тому ще менш досягнутими, ніж у фізиці. Ці чинники і більш пізні звернення представників гуманітарних наук (зокрема, у зв'язку із запозиченістю) до поняття турбулентності обумовлюють те, що в соціології воно не дістало усталеної дефініції, є досить широким і позначає такі соціальні явища як невизначеність, випадковість, хаотичність, нестабільність, непослідовність, непередбачуваність, нестійкість, бурхлива динаміка, високі небезпечності, некерованість, ризикованість, аномія, фрустрація і т. ін. Не всі прояви соціальної турбулентності розглядаються як негативні явища. Попри складність зазначених явищ і нинішню розпливчатість уявлень про них існує фактична можливість і обґрунтована потреба їх спільного розгляду. З урахуванням особливостей і щільного зв'язку зазначених явищ в соціології цей системний підхід зараз справляє враження того, що тут намітилось встановлення балансу між диференціацією та інтеграцією. До речі, в біології і психології (зокрема, психології кримінального права) турбулентність також можна і доцільно розглядати не тільки як високу нестабільність, а й в більш широкому зазначеному сенсі. Однак потрібно, в тому числі в кримінальному праві, з'ясувати співвідношення між психологічною, соціальною турбулентністю та іншими явищами, які позначаються науковими поняттями, що є або повинні бути кримінально-правовими

адаптантами. Це, зокрема, ефект метелика (Л. Ю. Тімофєєва), включаючи концепцію «інноваційний метелик»), точка біфуркації (О. Л. Гуртовенко), загальна теорія систем, позитивний і негативний зворотний зв'язок, сингулярність в теорії систем, ефект снігового кома, хвильовий ефект, ланцюгова реакція, синдром (ефект) Кесслера, закон (концепція) наслідків без наміру (вона є значно ширшою, ніж уявлення про непрямий умисел, необережність і казус в контексті КК України), поведінковий виступ (англ. a behavioral cusp), динамічна система, теорема (парадокс) Ерроу, каскадний збій (англ. a cascading failure), теорія прийняття рішень, евристика, когнітивне викривлення, упередження нормального перебігу, упередження надмірної реакції. Сюди також відноситься концепція чорного лебедя, теорія дракона-короля (які входять до філософії науки і, ймовірно, до науки), ефект доміно, ефект «Бог з машини» (які є, як мінімум, емпіричними спостереженнями).

Ключові слова: кримінальне право, запозичення, адаптант.

Ключевые слова: уголовное право, заимствование, адаптант.

Key words: criminal law, adoption, adaptant.

КОЛОДІН ДЕНИС ОЛЕКСІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан факультету цивільної та господарської юстиції,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук, доцент*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗНАЧЕННЯ РОДОВОГО ОБ'ЄКТУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Об'єкт кримінального правопорушення – це те, на що спрямовано кримінально-протиправне посягання. Об'єкт кримінальних правопорушень дозволяє: встановити сутність кримінально протиправного посягання; змістовний характер та ступень суспільної небезпеки такого діяння; розмежувати таке діяння від суміжних (схожих) посягань та відокремити таке діяння від некримінальних посягань. Об'єкт кримінального правопорушення, як відомо, виступає також обов'язковим елементом складу кримінального правопорушення, наявність якого в діяннях відповідної особи виступає, як закріплено у ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі КК), єдиною підставою її кримінальної відповідальності. В основі виділення такого типу об'єкту кримінального правопорушення та його видів, яке є домінуючим в сучасній вітчизняній кримінально-правовій теорії і практиці, є теорія заподіяння шкоди суспільним відносинам, які «заздалегідь» охороняються кримінальним правом.

В зв'язку з тим, що об'єкт кримінального правопорушення – це складний багатоаспектний правовий інститут, існує їх класифікація, яка відбувається по «вертикалі» та «горизонталі», що дозволяє більш